

Wass Albert katonai érdemei a II. Világháborúban

Virágh Ajtony tanulmánya Wass Albert katonai zsoldkönyve, kitüntetéseiinek dokumentációja, korabeli Honvédelmi Közlöny, valamint az író életrajzi írásai alapján

A vasfüggönnyel leomló szellemi karantén megszünése rengeteg elhallgatott magyar író és költő (újra)felfedezését hozta magával. Köztük említhető gróf czegei Wass Albert, akinek neve és irodalmi életműve futótűzként terjedt el a rendszerváltás utáni Magyarország és Erdély irodalmi köztudatában. A külhonba szakadt erdélyi gróf életének és munkásságának feldolgozottsága -bár rohamléptekben halad-, de még nem teljes, hiszen sok évtizedes hátrányt kell leküzdenie, más, hasonló népszerűségnek örvendő irodalmárunkkal szemben. Ehhez szeretne hozzájárulni, ez a tanulmány, mely Wass nem elhanyagolható katonai tevékenységét dolgozza fel.

Gróf czegei Wass Albert életének, irodalmi ars poeticája szempontjából is legmeghatározóbb eseményei szülőföldje, Erdély sorsa. Úgy mint a trianon utáni román uralom, mely az erdélyi magyarságnak, így a Wass családnak is rengeteg megaláztatást, szenvedést hozott. 1940-ben Észak-Erdély ismét hazatért és megkezdődött Wass Albert életének egy rövid, de boldog szakasza: magyarként élhetett végre hazájában.

1942 májusában boldogan tett eleget immár magyar állampolgársági kötelezettségének és bevonult katonának. Az író nem minden előképzettség nélkül öltötte magára a mundért, hiszen már a román hadsereg egyik lovasezredében is leszolgálta katonaidejét, a fegyverrel pedig gyermekkor óta jól bánt a rengeteg vadászatnak köszönhetően. A Wass-családtól amúgy sem állt távol a katonáskodás, hiszen édesapja, gróf Wass Endre huszár hadnagyként tért haza az első világháború frontjairól, Nagyezüst Vitézségi Éremmel a mellén.

Wass Albert, diplomás **karpaszományosként** gyorsan lépdelt felfele az önkéntesi ranglétrán, így **1943. január 1-jén hadapród őrmesterből** Magyar Királyi huszár **zászlóssá** nevezték ki, tehát **tartalékos tiszti rendfokozatot** kapott.

1943 júliusában a keleti-pontra vezényelték, Ukrajna területére. A fronton szerzett élményeit két novellában örökölte meg, melyek a kolozsvári *Ellenzék* című lapban jelentek meg. A *Vállalkozásaim* című, haditudósítás jellegű írása például arról szól, hogy miként semmisített meg szakaszával egy partizánok uralta erdőben rejtőző ellenséges gépuskafészket néhány nyeles kézigránáttal. Partizánvadászattal megbízott alakulata főként német parancsnokságnak volt alárendelve. Így nem egészen egy hónap leforgása alatt kitüntették a **német vaskereszt I. és II. osztályával**. A II. osztályt (**1943. december 19.**) azért kapta, mert egy elfogott orosz vallomása révén felszámolt egy egész partizán csapatot és megakadályozott egy német belvízi uszályhajó ellen tervezett partizánmerényletet is. Az I. osztályra (**1944. január 20.**) pedig többek között azért terjesztették fel, mert egy többségében német egységet kivezetett a Pripjaty melletti ingoványos, mocsaras területen át a szovjetek átkaroló gyűrűjéből, dacára, hogy felettese előzőleg a megadás mellett döntött. Wass egy kötelet kötve a derekára, két őzet követve fedezte fel a járható ösvényt, mintegy százharminc katonát mentve meg ezzel a haláltól vagy a hadifogságba eséstől.

A német vaskereszt egy szövetségeseeknek is adományozható, nagy múltú hadikitüntetés volt (1813-ban alapította Frigyes Vilmos porosz király). Adományozása soha nem bírt politikai töltettel, kizárólag a katonai szolgálat elismeréséül adományozták. Így tévedés azzal vádolni az író, hogy e kitüntetések "náciszimpátiáért" kapta volna, csak mert katonaként példásan megállta a helyét.

Wass Albert megrendítő vallomásából azt is megtudjuk, hogy karácsonyra egész alakulata – katonástól, lovastól – odaveszett. Isteni gondviselés őrizte az életét a poklok poklában.

A keleti front **magyar kitüntetései** sem maradtak el: még **1943. szeptember 7-én** megkapta a tizenkét heti, első vonalban teljesített frontszolgálatért adományozott **I. fokozatú Tűzkeresztet**. E kitüntetés miniatűrjét büszkén viselte gomblyukában még az emigrációban

is. A háború alatt többször is megsebesült: egyszer kocsija aknára futott, másszor haslövést kapott egy tűzharc közben és homlokát is súrolta egy golyó leszakítva onnan egy bőrdarabot. A sebesülései miatt valószínűleg un. sebesülési pántokat is kapott a Tűzkereszt szalagjára. Feltehetőleg még a keleti fronton terjesztették fel a **Kormányzói Dícsérő Elismerés** hadiszalagon a kardokkal (ismertebb nevén: bronz **Signum Laudis**) nevű tiszti hadikitüntetésre, melyet **1944 szeptemberében** tűzhetett a zubbonyára.

A frontról hazatérve dálnoki Veress Lajos altábornagy, a IX. (kolozsvári) hadtest parancsnoka, kinevezte egy brassói német-olasz bizottság **összekötő tisztjének**. A bizottság a vissza nem csatolt, dél-erdélyi magyarok ellen elkövetett román atrocitásokat vizsgálta.

Áprilistól ismét visszatért Kolozsvárra és **Veress tábornok segédtsíjtje** lett. Ilyen minőségében közvetlenül tanúja volt a németellenes tábornok nyugati béketapogatózásainak és a német bevonulás utáni felülről is irányított magyar ellenállásnak. Veress ugyanis -Horthy Homo Regiusaként- azon kevés tábornok közül való volt akik hajlandóak lettek volna a kormányzó proklamációja értelmében a németek ellen fordulni.

Segédtsíjtként Wass feladata volt például a bevonuló németek megérkezése előtt a leendő kolozsvári Gestapó-épület „bepoloskázása”, de ő volt az összekötő a szövetségeseikkel kapcsolatot tartó, Erdélyben bújtatott angol őrnagy és a tábornok között is.

Az 1944. augusztus 23-án bekövetkező román kiugrás és átállás váratlanul érte a magyar hadvezetést, hiszen az oly távoli szovjet front immár közvetlenül keleti határainkat fenyegette. 1944. szeptember végén világossá vált, hogy az ideiglenesen visszafoglalt Tordát a magyar csapatok nem tudják tovább tartani és nyitva állt az út Kolozsvár felé. Már tüzérséggel lövették a várost, mikor harmincnyolc erdélyi tiszt -köztük Wass Albert- jelentkezett Veressnél a hadtest-parancsnokságon, kérve a leszerelésüket, hiszen a családjuknak szüksége van rájuk, a közlegő -akkorra már nyilvánvalóan elkerülhetetlen- második román uralom idején. Veress tábornok érveiket elfogadva harminchéttel sorba kezelt fogott: leszerelte őket. Wass zászlóshoz viszont atyai dörgedelmet intézett, mely szerint neki íróként kötelessége nyugatra menni és elmondani nekik mi történt a magyarsággal, ahelyett, hogy felelőtlenül Erdélyben maradva a közeledő román-kommunista világ néma mártírja legyen. Wass így a Szamos-híd felrobbantása előtt, az utolsók között hagyta el a szeretett Kolozsvárt. Miközben Erdélyben véres harcok folytak, a fővárosban dőlt el az ország további sorsa. A kormányzó sikertelen kiugrási kísérlete után Szálasi ragadta magához a hatalmat. A nyilas-kormány szemében nemkívánatossá váló Veress ekkor letartóztatott és Wasst, mint segédtsíjtjét is kihallgatta a Gestapo. Mivel nem vallott semmit és bizonyítékot sem találtak ellene, rövidesen elengedték.

Az író ekkor a harcok során felmorzsolódott **IX. hadtest** egyik maradvány-alakulatával: a **IX. híradós zászlóaljhoz** került át a **20. gyaloghadosztály** kötelékébe. Veress utódjának, **Kovács Gyula tábornoknak** lett a **segédtsíjtje**, majd az ő távozása után **Fónagy János** vezérkari **ezredes** és **Tilger Ferenc tábornok** mellett is megmaradt e pozícióban. A mai Magyarország területén folytatott harcairól naplótöredékek, az emigrációban írt visszaemlékezései és önéletrajzi háborús novellái szolgálnak forrásul. Egyik nevezetes története egy román vadászrepülő lelövése. A gép többször "rárepült" és golyózáport zúdított a visszavonuló magyar honvédcsoportokra és Tilger ezredes vezérkari autójára. Wass ezt megelégedve vadászpuskájával célbavette és olyan jól találta el a gép motorját, hogy az füstölve kényszerleszállást hajtott végre. De véres harcokban vett részt a Tisza-menti szovjet páncélos offenzívában is, mikor a tiszafüredi híd védelme során egymaga négy harckocsit lött ki páncélökölell. További ténykedéséről nincsenek pontos ismereteink, talán részt vett a székesfehérvári és a balatoni hadműveletekben is.

Zsoldkönyve dokumentálja, hogy **1945. január 1-jével** előléptették **hadnaggyá**. Január végén megkapta a **Magyar Érdemrend Lovagkeresztjét** hadiszalagon a kardokkal, melyet csak kevés hasonlóan alacsony rangú tiszt mondhatott a magáénak, így kiemelkedő katonai helytállást tanúsít!

Márciusban csapataival elérte Sopront, ahol meglátogatta Sopronkőhidán fogvatartott egykori parancsnokát, Veress tábornokot. Néhány nap múlva megbízták egy Németországba tartó, állami iratokat szállító katonai szerelvény parancsnoklásával. A vasútvonalak fokozott bombázása miatt veszélyes vállalkozás sikerrel végződött, Wass és családja vonata épségben hagyta el Magyarországot, ahová 1998-ban bekövetkezett haláláig soha nem térhetett vissza.

1945. november 15-én a regensburgi hadifogolytáborban szerelték le.